

Toelichting van grondslagen: keeping clutter

Bart Kamp, Leo van der Tas

Received 30 August 2024 | Accepted 9 October 2024 | Published 27 November 2024

Samenvatting

Een veel gehoorde kritiek op de toelichting van de jaarrekeningen is dat deze te veel de standaarden kopieert en te weinig bedrijfs-specifiek is. In reactie daarop heeft de International Accounting Standards Board (IASB) een aanpassing gedaan in IAS 1 Presentatie van de jaarrekening, met het doel meer focus te leggen op de materiële grondslagen. Deze wijziging is van toepassing voor jaarrekeningen vanaf 2023. Wij stellen vast dat de invloed van deze wijziging in 2023 op Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen beperkt is geweest. Vermoedelijk door de inherente aarzeling bij verschaffers en accountants om informatie in de jaarrekening te schrappen en het gebrek aan afdwingbaarheid van de nieuwe regelgeving. Bij gevolg bevatten jaarrekeningen nog steeds niet-materiële informatie die meer ballast ('clutter') is dan dat deze van toegevoegde waarde is.

Relevantie voor de praktijk

De resultaten van dit onderzoek kunnen worden gebruikt door ondernemingen en hun accountants om nog eens kritisch door hun toelichting op de gehanteerde grondslagen te gaan. Er worden concrete voorbeelden gegeven en onderwerpen genoemd waar een onderneming in meer detail naar zou kunnen kijken.

Trefwoorden

IFRS, jaarrekening, grondslagen, toelichting

1. Inleiding

In de loop der jaren is er een trend ontstaan dat jaarrekeningen gemiddeld steeds omvangrijker werden. Dit komt mede door aanvullende regelgeving omtrent in de toelichting op te nemen informatie. Een belangrijke categorie van toelichtingsinformatie betreft de beschrijving van de toegepaste grondslagen voor de verwerking, waardering en presentatie van activa en verplichtingen, baten en lasten, en kasstromen (hierna kort aangeduid met 'grondslagen'). De oorsprong van de noodzaak van dergelijke toelichtingen ligt in de ambivalentie van het winstbegrip: zonder een eenduidig winstbegrip kunnen volgtijdig en gelijktijdig verschillende grondslagen naast elkaar bestaan. Om dan een goed begrip te verkrijgen van hoe de cijfers tot stand zijn gekomen, is het nodig om inzicht te hebben in de toegepaste grondslagen.

Eenzijds is onder IFRS door de jaren heen als trend ontstaan dat de keuzemogelijkheden tussen aanvaardbare grondslagen zijn verminderd.¹ Dat zou de behoefte aan de informatie over de toegepaste grondslagen in principe verminderen. Anderzijds zijn door de jaren heen meer onderwerpen of deelaspecten daarvan nader uitgewerkt in IFRS. Met meer beschreven onderwerpen zou ook de beschrijving van de toegepaste grondslagen kunnen uitdijen. Daarnaast kan de toegenomen complexiteit van transacties en gebeurtenissen, en de financiële gevolgen ervan, leiden tot een uitgebreidere toelichting omtrent de toegepaste grondslagen.

In 2017 constateerde de IASB in de Discussion Paper 'Disclosure Initiative – Principles of Disclosure' dat de toelichting van de grondslagen verbetering

behoefde. Vaak werden sjabloonmatige teksten gebruikt ('boilerplate'), bijvoorbeeld ontleend aan voorbeeldjaarrekeningen of er werd uitgebreid uit de IFRS-standaarden geciteerd. De IASB beschouwde dit als een risico; dat de veelheid van algemene teksten het zicht op de (toepassing van de) voor de specifieke onderneming relevante grondslagen versluiert. Vanaf boekjaren beginnend op of na 1 januari 2023 geldt een wijziging in IAS 1 Presentation of Financial Statements die beoogt de communicatie over de toegepaste grondslagen te verbeteren. Dit artikel beschrijft een onderzoek onder Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen naar de gevolgen van deze wijziging binnen IFRS. Paragraaf 2 tot en met 4 gaan in op de relevantie van het toelichten van grondslagen en de ontwikkelingen in de regelgeving op dit punt. In paragraaf 5 wordt een hypothese gevormd over de effecten van de onderzochte aanpassing in IAS 1, met vervolgens in paragraaf 6 een beschrijving van de onderzoeksopzet. De onderzoeksresultaten worden besproken in paragraaf 7. Afsluitend trekken wij enige conclusies in paragraaf 8.

2. Relevantie toelichting grondslagen

De toelichting op de grondslagen is waarschijnlijk niet het meest gelezen deel van de jaarrekening en zal door gebruikers al snel als te technisch of als kopie van de accounting standard worden beschouwd zonder al te veel nieuwe informatie. Er is zeker recent niet heel veel onderzoek gedaan naar de toelichting op de grondslagen in jaarrekeningen. Niettemin blijkt uit het weinige onderzoek dat er wel degelijk waarderelevante informatie in deze toelichting zit. Hope (2003) vindt in een internationaal onderzoek van jaarrekeningen dat het verschil tussen verwachting en realiteit (de 'forecast error') alsmede de spreiding in de verwachte resultaten ('forecast dispersion') bij analisten minder is bij een uitgebreidere toelichting op de grondslagen, hetgeen wijst op informatiewaarde in de toelichting op de grondslagen. Wel tekent hij daarbij aan dat deze informatiewaarde hoger is indien de in een land relevante accounting standards een grotere keuze van stelsels bieden. Het onderzoek van Hope dateert uit de periode voor de grootschalige adoptie van IFRS. Met het toegenomen gebruik van IFRS en het verminderen van de keuzes daarbinnen zou dat kunnen wijzen op een vermindering door de tijd van de informatiewaarde van de toelichting van de toegepaste grondslagen. De feedback die de IASB ontving op zijn voorstellen omtrent een verbetering van de toelichting op de grondslagen bevestigt dit enigszins, aangezien slechts 1% van de ontvangen commentaarbrieven op de Exposure Draft van de gebruikersgroep kwam.² Daar staat tegenover dat er toch in totaal 88 commentaarbrieven werden ontvangen, waarvan een kwart uit de hoek van de verschaffers. Blijkbaar leeft het onderwerp wel degelijk.

3. Het Disclosure Initiative

De wijziging van IAS 1 is een onderdeel van het Disclosure Initiative van de IASB. Dit is een project dat sinds 2012 loopt. Binnen dit project werd informeel de term 'cutting clutter' gebruikt: het snoeien in de overbodige toelichtingen. De meeste onderdelen van dit project zijn inmiddels voltooid. Een korte samenvatting van het voorafgaande:

- 'Materiality': aanvullende handreikingen voor het toepassen van het materialiteitsbeginsel. Dit leidde in 2017 tot de publicatie van IFRS Practice Statement 'Making Materiality Judgements' en wijzigingen in IAS 1 en 8 zoals de 'Definition of Material' in 2018. Bij deze definitie van materialiteit wordt onder andere ingegaan op de vraag hoe (toelichtings)informatie versluiert kan raken door bijvoorbeeld vaag taalgebruik, verspreiding van bij elkaar horende informatie, onjuiste aggregatie of uitsplitsing, en vermenging met niet-materiële informatie.
- 'IAS 1 Amendments': in dit project werd in 2014 in IAS 1 onder andere verduidelijkt dat toelichtingen (in het algemeen) niet hoeven te worden opgenomen als ze niet materieel zijn, zelfs al zou een andere standaard een voorgeschreven lijst van toelichtingen bevatten. Hiermee wordt een 'checklistbenadering' ontmoedigd.
- 'Principles of Disclosure': in dit project werd gezocht naar een meer gestructureerde benadering voor het bepalen van toelichtingsvereisten in de standaarden. In 2017 verscheen hiervan een discussion paper. Op basis van de ontvangen commentaren werd geconcludeerd dat het voldoende was om (interne) guidance ("Guidance for developing and drafting disclosure requirements in IFRS Accounting Standards") te ontwikkelen voor de Board bij het bepalen van de vraag welke toelichtingseisen in een standaard moeten worden opgenomen, rekening houdend met de (soms tegengestelde) belangen van verschaffers en gebruikers.
- 'Disclosure Review': als vervolg op het discussion paper 'Principles of Disclosure' werd voor twee standaarden, IFRS 13 en IAS 19, een proef-herziening uitgevoerd. Deze uitkomsten zijn echter verder niet daadwerkelijk doorgevoerd in deze standaarden.
- 'Net debt': voor veel balansposten is een mutatie-overzicht voorgeschreven, waarbij die van het eigen vermogen zelfs een hoofdoverzicht is. Maar voor financieringsschulden werd dit pas in 2016 geregeld met een amendement van IAS 7.

We willen nog de aandacht vestigen op de recent gepubliceerde IFRS 19 'Subsidiaries without Public Accountability: Disclosures'. Deze standaard geeft groepsmaatschappijen de mogelijkheid de eigen jaarrekening op te stellen op basis van de 'full IFRS' grondslagen, maar de toelichtingen te beperken. Daarbij is geen vrijstelling opgenomen voor de toelichting van de toegepaste grondslagen voor waardering, winstbepaling en presentatie.

Voor de volledigheid wijzen we op de inmiddels door de IASB uitgevaardigde nieuwe standaard IFRS 18 Presentation and Disclosure in Financial Statements. Deze is van toepassing op boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2027 en vervangt de in dit artikel meest besproken IAS 1. De bepalingen in de huidige IAS 1 omtrent de toelichting op de grondslagen zullen dan worden overgeheveld naar IAS 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors.

4. Wijziging IAS 1 en Practice Statement 2

Alinea 117 van IAS 1 gaat over de toelichting van de in de jaarrekening gebruikte grondslagen. Voorheen werd gewezen op de ‘significante’ grondslagen voor waardering en andere grondslagen die relevant zijn. Dit is veranderd in ‘materiële’ informatie over grondslagen. Met deze omruiling van ogenschijnlijke synoniemen wordt beoogd deze toelichting onder het algemene materialiteitsbegrip te brengen. De toelichtingen van grondslagen zijn bruikbaar voor gebruikers van jaarrekeningen indien ze gereleateerd zijn aan materiële transacties of gebeurtenissen en omstandigheden, en inzicht bieden in hoe de entiteit oordeelsvorming heeft gebruikt bij het kiezen en toepassen van de grondslagen. Daarbij verduidelijkt de IASB dat het feit dat een jaarrekeningpost materieel is niet per se betekent dat ook de toelichting van de grondslagen van deze posten materieel is. Met deze nadere handreikingen kunnen ondernemingen de omvang van de toelichting van grondslagen beperken. Overigens staat de materialiteit van de grondslaginformatie los van de materialiteit van de overige toelichtingen van de betreffende post. Het kan dus bijvoorbeeld zo zijn dat in een bepaalde jaarrekening de vermelding van de waarderingsgrondslagen van immateriële vaste activa niet materieel is, maar dat andere toelichtingen zoals voorgeschreven in IAS 38 Immateriële activa wel materieel zijn. Terzijde benadrukt de IASB in de *basis for conclusions* dat voor die andere toelichtingen in feite ook het algemene materialiteitsprincipe geldt. Dit naar aanleiding van de constatering dat de toelichting van grondslagen niet alleen in IAS 1 voorkomt, maar dat sommige andere standaarden ook specifiek de vermelding van de grondslagen verlangen, zoals IAS 2 Voorraden en IAS 38 Immateriële activa.

De toelichtingen van de grondslagen zijn bij voorkeur bedrijfsspecifiek in plaats van dat er boilerplate-teksten of -citaten of samenvattingen van de teksten uit de IFRS-standaarden worden gebruikt. In sommige omstandigheden kunnen dergelijke algemene teksten wel zinvol zijn. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om complexe onderwerpen. Daarbij zal de onderneming moeten beoordelen in hoeverre deze regelgeving dermate complex is voor de beoogde gebruikers dat zo’n vermelding zinvol is. Een van de leden van de IASB stemde vanwege dit punt tegen de voorgestelde amendments. De beoordeling of een onderwerp complex is, is te subjectief om als basis

voor regelgeving te dienen. Dit IASB-lid voorziet dat ondernemingen ‘voorzichtigheidshalve’ meer informatie zullen opnemen dan nodig. Het ware volgens haar beter geweest als dergelijke standaardteksten slechts gebruikt mogen worden in samenhang met bedrijfsspecifieke informatie. Citaten uit de regelgeving kunnen nuttig zijn voor gebruikers van jaarrekeningen die niet bekend zijn met de specifieke IFRS-voorschriften. In Practice Statement 2 wordt als voorbeeld hiervan de situatie genoemd waarin een onderneming conform IFRS rapporteert, maar andere ondernemingen lokale grondslagen hanteren, dus zoals in Nederland. Dit IASB-lid acht dit in strijd met het algemene uitgangspunt dat gebruikers geacht worden redelijke (bedrijfs)economische kennis te hebben. Daar behoort kennis omtrent IFRS ook toe. Zij stelt dat het daarom de verantwoordelijkheid van een gebruiker is om indien nodig aanvullend advies bij experts in te winnen. De toelichting in jaarrekeningen zou niet ter educatie van de gebruikers moeten zijn.

In de nieuwe IAS 1.117B wordt een niet-limitatief rijtje van omstandigheden genoemd waarin de toelichting van grondslagen waarschijnlijk materieel is:

- (a) de entiteit heeft haar grondslagen voor financiële verslaggeving tijdens de verslagperiode gewijzigd en deze wijziging heeft geleid tot een wijziging van materieel belang van de informatie in de jaarrekening;
- (b) de entiteit heeft de grondslagen voor financiële verslaggeving uit één of meer door de IFRSs toegestane opties gekozen – een dergelijke situatie zou zich kunnen voordoen indien de entiteit ervoor kiest om een vastgoedbelegging tegen historische kostprijs te waarderen in plaats van tegen reële waarde;
- (c) de grondslagen voor financiële verslaggeving zijn ontwikkeld in overeenstemming met IAS 8 indien er geen IFRS specifiek van toepassing is;
- (d) de grondslagen voor financiële verslaggeving hebben betrekking op een gebied waarvoor een entiteit belangrijke oordelen of veronderstellingen moet maken bij de toepassing van grondslagen voor financiële verslaggeving, en de entiteit vermeldt die oordelen of veronderstellingen;
- (e) Voor van materieel van belang zijnde transacties, andere gebeurtenissen of omstandigheden is de vereiste financiële verslaggeving complex en gebruikers van de jaarrekening van de entiteit zouden die van materieel belang zijnde transacties, andere gebeurtenissen of omstandigheden anders niet kunnen begrijpen – een dergelijke situatie zou zich kunnen voordoen indien een entiteit meer dan één IFRS toepast op een categorie transacties van materieel belang.

In het algemeen wordt IFRS gezien als een strikte regelgeving die uit hoofde van harmonisatie van jaarrekeningen van verschillende ondernemingen maar weinig keuze-ruimte biedt met betrekking tot toe te passen grondslagen. Dat zou kunnen impliceren dat voor veel onderwerpen de onder (b) genoemde omstandigheid niet geldt, en dat daarmee toelichting van die grondslag achterwege blijft.

Voorbeelden van standaarden die (vrijwel) geen keuzemogelijkheden voor verwerking bieden zijn:

- IAS 12 Winstbelastingen
- IAS 19 Personeelsbeloningen
- IAS 21 De gevolgen van wisselkoerswijzigingen
- IAS 36 Bijzondere waardevermindering van activa
- IAS 37 Voorzieningen, voorwaardelijke verplichtingen en voorwaardelijke activa
- IAS 38 Immateriële activa (noot: het herwaarderingsmodel is vanwege de voorwaarden feitelijk vrijwel nooit een mogelijke keuze)
- IFRS 3 Bedrijfscombinaties (noot: full goodwill method is in de praktijk naar onze waarneming³ een vrijwel nooit gemaakte keuze)
- IFRS 10 Geconsolideerde jaarrekening
- IFRS 15 Opbrengsten van contracten met klanten

Toelichtingen rond deze standaarden zouden echter nog steeds aan de orde kunnen zijn voor de aspecten waar oordeelsvorming en veronderstellingen belangrijk zijn. Deze oordeelsvorming kan ook betrekking hebben op situaties waar standaarden niet eenduidig zijn toe te passen. In dat geval kunnen meerdere interpretaties als aanvaardbaar worden beschouwd. Voor zover een dergelijke impliciete stelselkeuze moet worden gemaakt voor een materiële transactie, zal dit aspect van de grondslag materiële informatie zijn. Ook kan het aangewezen zijn om toe te lichten op welke wijze een voorgeschreven stelsel is toegepast op een concrete transactie of gebeurtenis. In Practice Statement 2 wordt een voorbeeld gegeven over de verwerking van opbrengsten bij een onderneming in de telecomsector. In dit voorbeeld is met name de oordeelsvorming van belang omtrent de toerekening van de transactieprijs aan de prestatieverplichtingen, en hoe opbrengsten aan perioden worden toegerekend. De conclusie in het voorbeeld is dat van de grondslagen van IFRS 15 (alleen) deze twee aspecten materieel zijn, en dus in de toelichting moeten worden beschreven.

In een ander voorbeeld in Practice Statement 2 heeft een onderneming tot nu toe uitgebreide toelichtingen opgenomen over de bepaling en verwerking van bijzondere waardeverminderingen van goodwill en andere vaste activa. De onderneming heeft echter geen goodwill in de balans, en van bijzondere waardeverminderingen is in het boekjaar geen sprake. De conclusie in het voorbeeld is dat toelichting in het huidige boekjaar veel beperkter kan blijven.

5. Afdwingbaarheid en verwachte effectiviteit van de gewijzigde regelgeving

De aanleiding van het project om de toelichtingsbepalingen rond grondslagen te wijzigen was de waarneming dat jaarrekeningen vaak te veel irrelevante informatie bevatten, voortkomend uit een te sterke ‘checklistcultuur’.

Daarbij worden in de standaarden opgenomen toelichtingsvoorschriften opgevolgd zonder voldoende na te gaan of deze toelichtingen in de specifieke jaarrekening echt zinvol zijn.⁴ Om het doel van de beoogde verbetering van jaarrekeningen te bereiken, zou dus voortaan niet-materiële informatie achterwege *moeten* blijven. Toch zijn de bewoordingen op diverse plaatsen rond deze aanpassing niet zo stellig. In de *basis for conclusions* wordt gerefereerd aan het doel om ‘all and only relevant accounting policy information’ op te nemen (DO2). Anderzijds is dit punt in alinea 117B van IAS 1 verwoord als dat niet-materiële informatie ‘*need not be disclosed*’. Indien ‘need not’ (te worden vermeld) vertaald wordt als ‘hoeft niet’ te worden vermeld, laat dat ruimte om het toch op te nemen. Saillant is dat de officiële Nederlandse vertaling van IAS 1 stelt: dergelijke informatie ‘moet niet worden vermeld’. Dat klinkt stellig, maar indien bedoeld was om een verbod in te stellen, zou eerder de term ‘mag niet’ worden verwacht. Vergelijkend met enige andere vertalingen in Europa leest alleen de Duitse vertaling vergelijkbaar als de Nederlandse vertaling: “müssen nicht ...”; andere talen hebben de connotatie van ‘niet hoeven, niet noodzakelijk’.⁵ Alinea 117D van IAS 1 staat nadrukkelijk, maar wel voorwaardelijk, het opnemen van niet-materiële informatie over grondslagen toe. Die voorwaarde is dat het opnemen van niet-materiële informatie de wel-materiële informatie niet mag versluieren. Dit toestaan van niet-materiële informatie, waaronder het opnemen van citaten uit de regelgeving, is niet principieel – deze informatie kan naar haar aard de begrijpelijkheid van jaarrekeningen niet dienen – maar pragmatisch: de IASB vermoedt dat het verbieden van het opnemen van niet-materiële informatie niet praktisch uitvoerbaar is (IAS 1 BC30F en BC76T).

In hoeverre is te verwachten dat ondernemingen deze wijziging van de standaard aangrijpen om hun jaarrekeningen op dit punt te verbeteren? De IASB onderkent in de *basis for conclusions* dat het aanpassen van de bestaande toelichtingen van grondslagen kosten met zich meebrengt. De bestaande toelichtingen zullen in detail moeten worden beoordeeld om te bepalen welke eventuele niet-materiële informatie beter geschrapt kan worden, en welke wel-materiële informatie nog ontbreekt. Ook in volgende jaren moet bij gewijzigde omstandigheden worden beoordeeld welke informatie wel of niet materieel is. Anderzijds verwacht de IASB enige kostenreductie door het voortaan niet meer opnemen van grote hoeveelheden niet-materiële informatie. Naar onze indruk zijn de kosten van het laten staan van niet-materiële boilerplateteksten beperkt. Accountantscontrole van dergelijke teksten kent inherent lage risico’s. Juist het willen verwijderen van toelichtingen kan tot discussie – binnen het bestuur of met de accountant – leiden. Daarbij geeft de mogelijkheid om niet-materiële informatie toch te behouden de ruimte ‘om aan de veilige kant’ te blijven. De drempel waar een accountant zou concluderen dat deze informatie versluierend is, lijkt erg hoog, juist als deze toelichtingen in voorgaande jaren niet als bezwaarlijk werden gezien.

Op voorhand zou men kunnen verwachten dat in de afweging om de jaarrekening te verbeteren – zoals de wijziging beoogt ten opzichte van de extra kosten van analyse en mogelijke discussies – vaak zal worden gekozen om de toelichtingen grotendeels gelijk te houden met hoe deze in het voorgaande boekjaar waren. Al in 2012 werden in een IFRS Advisory Council Meeting (februari 2012) gedragsbepalende factoren gesignaleerd die ertoe leiden dat eenmaal opgenomen toelichtingen niet gemakkelijk worden verwijderd:

- “IFRS-standaarden verlangen expliciet deze toelichtingen”;
- “toezichthouders focussen op de volledigheid van toelichtingen”;
- “vorig jaar stond het ook al in de jaarrekening”;
- “de informatie is beschikbaar, dus waarom dan niet opnemen?”
- “iedereen neemt deze toelichtingen op”.

De manier waarop de IASB met de amendement van IAS 1 dit probleem wil oplossen lijkt bovenstaande factoren niet (nadrukkelijk) weg te nemen. Door de weinig dwingende bewoording van IAS 1 op dit punt kan bovendien een controlerend accountant moeilijk afdwingen dat de jaarrekening meer naar de doelstelling van het Disclosure-project wordt ingericht. Daar staat tegenover dat ondernemingen van tijd tot tijd hun jaarrekening inclusief de toelichting van de grondslagen tegen het licht houden en significante wijzigingen aanbrengen. We zien dat in onze praktijk bijvoorbeeld bij de ondernemingen die overstappen van een presentatie van alle grondslagen aan het begin van de toelichting naar een presentatie van de grondslagen verspreid over de toelichting bij de respectievelijke posten. De vraag is dan of de wijziging van IAS 1 aanleiding was voor ondernemingen om de toelichting van de grondslagen voor de jaarrekening 2023 nog eens meer fundamenteel tegen het licht te houden.

Wij zullen hierna nagaan welke van deze mogelijke effecten daadwerkelijk werd aangetroffen bij ondernemingen genoteerd in Nederland. Bedacht dient te worden dat het doel van de IASB was om de toelichting van de grondslagen te verbeteren door overbodige teksten weg te laten en meer bedrijfsspecifieke toelichting op te nemen. Dit betekent dat het niet een doel op zich was om de omvang van de tekst te verkleinen, maar dat dit wel een waarschijnlijk effect zou zijn. We moeten dus zowel naar de omvang kijken als naar de inhoud van de wijzigingen in de toelichting van de grondslagen van 2022 op 2023.

6. Onderzoekspopulatie en onderzoekopzet

De onderzoekspopulatie bestaat uit 62 jaarrekeningen 2023 van niet-financiële ondernemingen met een beursnotering in Amsterdam, zijnde 20 AEX-ondernemingen,

23 AMX-ondernemingen en 19 ASCX-ondernemingen (zie bijlage). Ter vergelijking zijn tevens van deze ondernemingen de jaarrekeningen over 2022 verzameld.

Van deze jaarrekeningen zijn zowel de pdf-bestanden als de ESEF-bestanden gedownload. ESEF staat voor European Single Electronic Format, en is een gestandaardiseerd formaat zoals Standard Business Reporting (SBR) waaraan alle jaarrekeningen van Europese beursgenoteerde ondernemingen sinds boekjaar 2022 moeten voldoen. Voor analysedoeleinden heeft het gebruik van ESEF in principe de voorkeur boven pdf. Doordat elk gegevenelement daarin al voorzien is van een ‘tag’, zijn deze op een directere wijze te vinden in het document dan in een pdf-document. Bij twee ondernemingen binnen de onderzoekspopulatie was het gebruik van de pdf-jaarrekening zelfs niet goed mogelijk, omdat die bestanden beveiligd waren tegen het kopiëren van teksten uit die bestanden. Aangezien gelijktijdig ESEF-jaarrekeningen moeten worden gepubliceerd waarbij het nadrukkelijk de bedoeling is dat losse gegevens afzonderlijk kunnen worden verwerkt, lijkt die praktijk van het afschermen van kopiëren achterhaald.

Een praktisch nadeel van ESEF ten opzichte van pdf is dat het openen van de bestanden en het selecteren van gegevens specifieke software vergt. Bij één onderneming was op de eigen website alleen de ESEF-jaarrekening te vinden. Via Company.info kon alsnog ook de pdf-jaarrekening worden gedownload, maar gegeven dat ‘ESEF-viewer’-software (nog) niet heel reguliere software is, is het alleen publiceren van een ESEF-jaarrekening niet echt klantvriendelijk.⁶ Camfferman and Max (2023) hebben binnen het project ‘Het jaar 2022 verslagen’ de toepassing van ESEF door Nederlandse ondernemingen onderzocht. Zij gebruikten hiervoor een Python-script en open source-software. Voor ons onderzoek werd gebruik gemaakt van het pakket Accept – SBR Auditor.⁷ Dit pakket is primair gericht op het gebruik door de controlerend accountant. Dat heeft tot gevolg dat de functionaliteiten voor het exporteren van tag-gebonden gegevens beperkt zijn. Desalniettemin was het mogelijk om per jaarrekening via de taxonomie de teksten binnen de toelichting die de grondslagen beschrijven te selecteren en te kopiëren naar andere software voor nadere analyse.

Uit de pdf-bestanden van deze jaarrekeningen zijn de toelichtingsteksten van de grondslagen handmatig onttrokken voor nadere analyse. Zoals uit de volgende paragraaf blijkt, is de toelichting van de grondslagen soms verdeeld over verschillende plekken in de jaarrekening. In die gevallen vergde het exporteren van deze toelichtingen uit een pdf-bestand meer accuratesse dan bij een ESEF-bestand. Dat gold in het bijzonder voor twee jaarrekeningen waarin de toelichtingen van de grondslagen niet scherp afgebakend waren ten opzichte van de overige toelichtingen. Ook bij informatie die over meerdere paragrafen binnen een jaarrekening is verdeeld, kan deze informatie nog steeds met één query op basis van de tag ‘Disclosure of material accounting policy information’ worden geselecteerd. Een nadeel van ESEF is dat deze

tagging een extra bewerking vergt bij het produceren van het jaarrekeningbestand. Extra bewerkingen leiden tot grotere kansen op fouten. Camfferman and Max (2023) vonden in hun onderzoek dan ook enige onjuistheden in de markeringen. In ons onderzoek bleek in een enkel geval dat de tagging niet helemaal juist was, omdat bij de genoemde tag ook de segmentatiegegevens waren begrepen. In de pdf-jaarrekening waren deze segmentatiegegevens duidelijk herkenbaar, en zijn dus niet geselecteerd bij de extractie uit het pdf-document.

Doordat bij de gebruikte ESEF-software elke jaarrekening afzonderlijk moet worden ingelezen en het exporteren van geselecteerde informatie een handmatige ‘kopiëren & plakken’-bewerking vergt, was er bij dit onderzoek geen belangrijk voordeel van ESEF boven pdf. De gebruikte ESEF-software biedt ook geen mogelijkheid om ‘dwarsdoorsnedes’ van de hele dataset van jaarrekeningen te maken, zoals Camfferman en Max dat wel konden voor een aantal van hun onderzoeksvragen. Voor ons onderzoek waren er geen onderzoeksvragen die dergelijke dwarsdoorsnedes vergden.

7. Onderzoeksresultaten

7.1. Redactionele indeling van de toelichting

De redactionele indeling van de jaarrekening is divers op het punt waar de toelichtingen van de grondslagen zijn opgenomen. Grosso modo zijn de volgende varianten te vinden:

- De grondslagen worden na een korte inleiding van de toelichting achter elkaar toegelicht. Na deze toelichtingen volgen de andere toelichtingen per post zoals de uitsplitsing en andere achtergronden van de bedragen.
- De grondslagen worden opgenomen in de toelichtingsnoten per jaarrekeningpost. Dus in dezelfde paragraaf waarin de bedragen van bijvoorbeeld de materiële vaste activa worden toegelicht, worden ook de grondslagen van de materiële vaste activa beschreven. In veel gevallen worden de toelichtingen van de grondslagen dan redactioneel ‘gehighlight’ door ze op te nemen in duidelijk herkenbare tekstkaders (met bijvoorbeeld ook een andere achtergrondkleur) of een streep in de kantlijn.

In Tabel 1 is aangegeven in welke mate de beide indelingen werden toegepast. In de onderzochte populatie gaan beide varianten binnen de AEX-ondernemingen ongeveer gelijk op, maar onder de AMX- en ASCX-ondernemingen is het vooraan opnemen duidelijk meer gangbaar. Drie ondernemingen hebben in 2023 hun indeling veranderd, steeds in de richting van het opnemen vooraan in de toelichting naar een verdeling over de toelichtingsnoten per jaarrekeningpost. Deze uitkomst laat zich enigszins vergelijken met eerder onderzoek. De Bos and Camfferman (2016) voerden eveneens een analyse uit op (onder andere) Nederlandse jaarrekeningen met betrekking tot de toelichting van grondslagen. Voor boekjaar 2015 waren er in

hun selectie van 23 Nederlandse ondernemingen slechts 3 jaarrekeningen (13%) waar de grondslagen waren verdeeld over de toelichting. Van deze 23 ondernemingen zitten er 13 ook in de dataset van ons onderzoek. Van die 13 ondernemingen passen 9 ondernemingen (70%) deze indeling van de toelichting toe. Dit illustreert de toegenomen populariteit van deze presentatiewijze.

Naar onze mening is het presenteren van de grondslagen bij de corresponderende toelichting van de jaarrekeningpost een best practice.⁸ Ook de IASB lijkt dit als een best practice te zien.⁹ Bij die vormgeving is alle relevante informatie rond de jaarrekeningpost bij elkaar te vinden. Dit verhoogt de toegankelijkheid van de informatie. In één jaarrekening (ForFarmers) is de toelichting van de grondslagen niet vooraan in de toelichting opgenomen, maar juist helemaal achteraan, als ware het een soort bijlage. Direct na de hoofdoverzichten zijn de specifieke paragrafen over de jaarrekeningposten opgenomen. Dit beschouwen wij ook als een best practice, omdat hiermee de voor het boekjaar specifieke informatie meer prominent naar voren komt dan de grondslagen die grotendeels jaarlijks hetzelfde zijn. De specificatie en achtergronden van de cijfers staan dan dicht bij de hoofdoverzichten, zodat er bij het doornemen van de (‘papieren’) jaarrekening minder hoeft te worden gebladerd.

In de paar jaarrekeningen waar niet voor een van deze beide alternatieven is gekozen, zijn de toelichtingen veelal deels vooraan opgenomen, maar zijn elders in de toelichting andere delen van deze informatie opgenomen. Soms is daarmee de vindbaarheid minder goed.

Tabel 1. Redactionele indeling van de toelichting.

	<i>n</i>	%
Alles bij elkaar (doorgaans vooraan in de toelichting)	36	58%
Telkens toegelicht bij de betreffende jaarrekeningpost	19	31%
Anders/gemengd	7	11%
Totaal	62	100%

7.2. Omvang van de toelichting

Op grond van de wijziging van IAS 1 zou op grond van de focus op (alleen) de materiële informatie over de grondslagen te verwachten zijn dat de omvang van deze toelichtingen in de jaarrekeningen 2023 beduidend kleiner is dan in de jaarrekeningen 2022. Allereerst is onderzocht in hoeverre ondernemingen inderdaad een significant effect verwachtten van deze wijziging. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 2. Daartoe zijn in de jaarrekeningen 2022 de toelichtingen onderzocht omtrent de toen nog toekomstige wijziging in IAS 1. IAS 8.30 verlangt namelijk dat wanneer een entiteit een nieuwe standaard of interpretatie – die is uitgegeven maar nog niet van kracht is – niet heeft toegepast, bekende of redelijkerwijs schatbare informatie wordt opgenomen die van belang is om de mogelijke impact te beoordelen die de toepassing van de nieuwe standaard of interpretatie zal hebben op de jaarrekening van de entiteit van de periode waarin deze voor het eerst wordt toegepast. Veruit de meeste

ondernemingen (79%) vermeldden dat geen significante invloed werd verwacht van deze wijziging. Vijf ondernemingen gaven aan toentertijd nog te onderzoeken of de wijziging een impact zou hebben. Voor de resterende ondernemingen was deze informatie niet duidelijk te vinden. Eén onderneming gaf aan dat deze wijziging geen invloed zal hebben op de waardering en classificatie van de activa en verplichtingen, noch op de resultatenrekening of de kasstromen. Aangezien de wijziging uitsluitend op de toelichting ziet, voegt een dergelijke tekst weinig toe.

Bij het opmaken van de jaarrekening 2023 was inmiddels wel bekend wat de impact van de wijziging van IAS 1 was. In Tabel 2 is weergegeven welke informatie werd verstrekt. In 7 jaarrekeningen 2023 wordt vermeld dat de wijziging van IAS 1 daadwerkelijk effect heeft gehad. Twee van deze zeven ondernemingen gaven in 2022 aan toentertijd nog de impact te onderzoeken. Bij drie andere was het effect kennelijk een verrassing, want zij gaven in 2022 nog aan geen effect te verwachten. Voor de resterende twee was de verwachting in 2022 niet duidelijk vindbaar.

Tabel 2. (Verwachte) impact van de wijziging, volgens de toelichting.

	2022	%	2023	%
(Enige) impact	0	0%	7	11%
Nog te onderzoeken	5	8%		
Geen impact	49	79%	55	89%
Onduidelijk/niet vermeld	8	13%		
	62	100%	62	100%

Afgaand op wat de ondernemingen in hun toelichting vermelden, zou de wijziging van IAS 1 slechts op een klein aantal jaarrekeningen een noemenswaardig effect hebben. Vervolgens is onderzocht in hoeverre de omvang van de toelichting van de grondslagen daadwerkelijk is veranderd. Om dit te onderzoeken is van de toelichtingen het aantal woorden geteld voor het boekjaar 2023 ten opzichte van boekjaar 2022 (zie Tabel 3).

Tabel 3. Aantal woorden bij de toelichting van de grondslagen.

	Gemiddeld	Standaarddeviatie	Minimum	Maximum
AEX (n = 20)	6 545	2 039	3 731	11 523
AMX (n = 23)	5 978	2 027	1 205	9 510
ASCX (n = 19)	6 167	1 722	3 407	9 391

Kijkend naar boekjaar 2023 is het gemiddeld aantal bestede woorden aan de toelichting van de grondslagen iets meer dan 6 000, te vergelijken met bijna 10 bladzijden op A4-formaat. De standaarddeviatie is ongeveer 1 800 woorden. Prosus heeft de meest omvangrijke toelichting (11 523 woorden), Corbion de kortste toelichting (1 205 woorden).

De omvang van de toelichting zou kunnen samenhangen met het aantal relevante soorten jaarrekening-posten. Te denken zou dan kunnen zijn dat naarmate een onderneming groter is, de diversiteit in soorten transacties en daarmee jaarrekeningposten ook groter is. De omvang

van deze toelichting lijkt echter niet samen te hangen met de omvang van de onderneming; in de onderzochte populatie is er geen significant verschil tussen AEX-, AMX- en ASCX-ondernemingen. Een meer theoretisch-fundamentele verklarende factor voor omvang van de toelichting van grondslagen is de significantie van *accruals*. Immers, jaarrekeninggrondslagen gaan in wezen om de toerekening van kasstromen aan boekjaren als kosten en opbrengsten. Hoe omvangrijker de *accruals*, des te belangrijker de jaarrekeninggrondslagen zijn. En hoe belangrijker de grondslagen, des te groter de kans dat toelichting hiervan geboden is. Vanuit deze hypothese is voor elke onderneming de operationele kasstroom (transacties in het jaar zonder toepassing van *accruals*) met de winst (de cijfers na toepassing van *accruals*). De verhouding tussen beide is vervolgens gecorreleerd aan de omvang van de toelichting. Deze correlatie blijkt echter niet significant (-0,09).

De omvang van de toelichtingen in 2023 vergeleken met die in 2022 leert dat in slechts een paar gevallen de omvang in 2023 significant kleiner is dan in 2022 (zie Tabel 4). Bij slechts acht jaarrekeningen is de omvang met meer dan 10% gedaald. Een extreme uitschieter is Corbion, waar deze toelichting in omvang nog slechts 23% is van wat deze in 2022 was. Bij de overige ondernemingen met een daling van meer dan 10% is die daling veelal tussen de 20 en 30% in vergelijking met 2022. Van deze ondernemingen met significant verkorte toelichtingen is onderzocht voor welke onderwerpen de toelichting van de grondslagen is geschrapt of fors is ingekort. De meest voorkomende posten op dit punt zijn financiële instrumenten, voorzieningen, pensioenen, leases en bijzondere waardeverminderingen van niet-financiële activa.

Tabel 4. Aantal woorden in de jaarrekening 2023 ten opzichte van de jaarrekening 2022.

	< 90%	90–95%	95–105%	> 105%	Totaal
AEX	1	2	11	6	20
AMX	7	2	11	3	23
ASCX	0	3	10	6	19
Totaal	8	7	32	15	62

Wij hebben één onderzoek gevonden naar de effecten van de wijziging van IAS 1 in 2023, hetgeen heeft plaatsgevonden in Noorwegen (EY 2024). Opvallend daarbij is dat het effect daar veel groter was. Bij de helft van de ondernemingen troffen de onderzoekers een daling in het aantal pagina's tekst aan die waren gewijd aan de grondslagen, terwijl bij 20% een stijging werd gevonden, hetgeen de onderzoekers mogelijk in verband brengen met het meer bedrijfsspecifiek maken van de toelichting. Het gemiddelde aantal woorden in onze Nederlandse populatie daalde met 2%. Ter vergelijking: in het Noorse onderzoek daalde het aantal pagina's gemiddeld met ongeveer 11%.

Voor de drie ondernemingen die in 2023 hun indeling van de toelichting hebben gewijzigd van een presentatie vooraan in de toelichting naar een verdeling over betreffende jaarrekeningposten zou op voorhand verwacht kunnen worden dat bij het doorvoeren van deze redactionele aanpassing en passant ook kritisch zou worden

beoordeeld welke teksten (mede in het licht van de wijziging in IAS 1) zouden kunnen vervallen. Echter, bij slechts één van deze drie is de omvang van de toelichting met meer dan 10% gedaald. Ook voor de overige ondernemingen die deze indeling hanteren en dus in het (recente) verleden expliciet hun grondslagen hebben bekeken is de gemiddelde omvang van de toelichting niet significant anders dan bij de overige ondernemingen. Ook bij deze ondernemingen lijkt de redactionele wijziging in eerdere jaren geen aanleiding te zijn geweest om te beoordelen welke niet-materiële informatie achterwege zou kunnen blijven.

7.3. Uitbreidheid van toelichtingen per onderwerp

Grondslagen die vaak uitgebreid worden beschreven en waarbij relatief veel ‘jargon’ voorkomt betreffen de financiële instrumenten. De omvang van die toelichting is mede te verklaren doordat financiële instrumenten meerdere posten omvatten (de diverse vorderingen en schulden, als ook derivaten). Anderzijds raken financiële instrumenten niet de kern van de bedrijfsactiviteiten bij de onderzochte niet-financiële ondernemingen. Daarmee is het interessant om te kijken wat het relatieve aandeel is van de grondslagen voor financiële instrumenten. Hiertoe is per jaarrekening het aantal woorden geteld en dit is vergeleken met het aantal woorden van de toelichting van alle grondslagen. Gemiddeld beslaan de financiële instrumenten 20% van de grondslagentoelichtingen, met 13% en 27% als bandbreedte op basis van één standaarddeviatie.

Veelal zijn de toelichtingen die vallen onder de financiële instrumenten het meest omvangrijk. Kijkend naar de daaropvolgende meest omvangrijke toelichtingen, dan betreft dat voor 19 ondernemingen de omzet. Dit is verklaarbaar, omdat de omzet een van de meest centrale jaarrekeningposten is, en IFRS 15 erom bekend staat veel oordeelsvorming te vergen. De toelichtingen gaan daarom vaak in op de diverse contractvormen die de onderneming heeft met afnemers, en hoe de contractvoorwaarden doorwerken in de toepassing van de vijf stappen van het model dat aan IFRS 15 ten grondslag ligt.

Voor 14 ondernemingen gaat de een-na omvangrijkste toelichting over leasing, en voor zes ondernemingen over winstbelastingen. IFRS 16 inzake leasing hanteert voor lessees een grondslag die sterk afwijkt van Nederlandse grondslagen, en de toepassing vergt soms belangrijke beoordelingen en schattingen. In dat licht is het begrijpelijk dat de grondslagen van leasing relatief uitgebreid worden beschreven, ook al zijn de bedragen in de betreffende jaarrekeningen doorgaans niet heel materieel. De verwerking van winstbelastingen is echter al decennialang ongeveer gelijk gebleven, en niet bovenmatig complex, en zonder belangrijke keuzeopties. Wij zouden verwachten dat daarmee de toelichting van de grondslagen voor winstbelasting niet zo uitgebreid hoeft te zijn.

Opvallend in dit kader is BE Semiconductors: daar heeft de meest omvangrijke toelichting (op de financiële instrumenten na) betrekking op hoe de te rapporteren bedrijfssegmenten zijn bepaald. Deze grondslagen hebben

nauwelijks betrekking op de bepaling van vermogen en resultaat, maar bepalen wel de diepgang van de toelichtingen die voor gebruikers bovengemiddeld van belang zijn.

7.4. Toelichting (verwachte) impact gewijzigde regelgeving

Op grond van IAS 8.30 moet in de toelichting worden vermeld welke nieuwe IFRS-voorschriften voor het eerst in de betreffende jaarrekening zijn toegepast, en welke nieuwe IFRS-voorschriften in komende jaren van toepassing zullen zijn. Hoewel dus niet geregeld in IAS 1, maar in IAS 8, gaat het hier in feite ook om toelichtingen over de grondslagen. Daarmee ligt het voor de hand om ook voor deze toelichtingen de materialiteit van deze informatie te laten meewegen in de omvang van deze toelichting. Voor boekjaar 2023 betrof dit de volgende wijzigingen:

Geldend vanaf boekjaar 2023:

- IFRS 17 “Insurance Contracts”;
- amendments to IAS 1 and IFRS Practice Statement 2 “Disclosure of Accounting Policies”;
- amendments to IAS 8 “Definition of accounting estimates”;
- amendments to IAS 12 “Deferred Tax related to Assets and Liabilities arising from a Single Transaction” en “International Tax Reform - Pillar Two Model Rules”.

Geldend voor latere jaren:

- amendments to IAS 1 “Classification of Liabilities as Current or Non-current” and “Non-current Liabilities with Covenants”;
- amendments to IFRS 16 Lease Liability in Sale and Leaseback;
- amendments to IAS 7 and IFRS 7 “Supplier Finance Arrangements”;
- amendments to IAS 21 “Lack of Exchangeability”;
- amendments to IFRS 10 and IAS 28 “Sale or Contribution of Assets between an Investor and its Associate or Joint Venture”.

De omvang van deze toelichtingen verschilt relatief veel onder de onderzochte jaarrekeningen (zie Tabel 5). Bij ongeveer de helft ligt de omvang tussen de 200 en 600 woorden, terwijl bij bijna een kwart het aantal woorden meer is dan 600. Zes ondernemingen zijn relatieve uitschieters met meer dan 1000 woorden. Gemiddeld is er enig verband met de grootte van de ondernemingen: AEX-ondernemingen gebruiken meer woorden dan AMX-ondernemingen die weer meer woorden gebruiken dan ASCX-ondernemingen.

Tabel 5. Aantal woorden voor wijzigingen in IFRS.

	< 200 woorden	200–600 woorden	> 600 woorden	gemiddeld	totaal
AEX	5	9	6	458	20
AMX	5	13	5	419	23
ASCX	7	8	4	364	19
Totaal	17	31	14	415	62

In alle jaarrekeningen, op één na, is de conclusie dat de wijzigingen geen (materiële) invloed hebben op vermogen en resultaat. Van de zeven ondernemingen die vermelden dat de wijziging van IAS 1 gevolgen heeft voor de toelichting, zijn bij drie daarvan de toelichtingen inderdaad met meer dan 10% gekrompen; bij de andere vier is de wijziging in omvang niet significant. In het licht dat in de onderzochte populatie stelselwijzigingen nauwelijks gevolgen hebben, is het merkwaardig dat de omvang van deze toelichtingen zoveel verschilt. Gegeven de beperkte gevolgen zou als best practice deze toelichting ook beperkt kunnen blijven. Daar waar dergelijke wijzigingen niet materieel zijn, is de beknopte tekst in de jaarrekening van NX Filtration te beschouwen als een best practice (zie Figuur 1).

Figuur 1. Best practice toelichting niet-materiële wijzigingen (NX Filtration Annual report 2023, page 109 2023-Annual-Report.pdf (nxfiltration.com)).

New and amended standards not adopted by the Group

Certain new accounting standards and interpretations have been published that are not mandatory for 31 December 2023 reporting periods and have not been early adopted by the Group. These standards are not expected to have a material impact on the entity in the current or future reporting periods and on foreseeable future transactions.

Figuur 2. Best practice van het toelichten van de grondslag van bijzondere posten, Pharming, jaarrekening 2023, pagina 122.

Biological Assets

Under IAS 41 "Agriculture", management is required to assess whether 'biological assets' which are contributing to production of our cash flows should be accounted for as assets. Management has assessed Pharming's biological assets and conclude that these do not qualify to be recognized under the relevant standard IAS 41 "Agriculture" due to their uniqueness and very special transgenic nature and thus all relevant costs are expensed through the income statement.

Terzijde valt op dat in 10 jaarrekeningen en 7 controleverklaringen van de controlerend accountant nog steeds de 'oude' bewoording van *significant* accounting policies wordt gebruikt in plaats van 'material ...'.

7.5. Bijzondere grondslagen

IAS 1.117B geeft als indicatie van materiële grondslagen de omstandigheden dat de grondslagen voor financiële verslaggeving zijn ontwikkeld in overeenstemming met IAS 8 indien er geen IFRS-standaard specifiek van toepassing is, of dat de grondslagen voor financiële verslaggeving betrekking hebben op een gebied waarvoor een entiteit belangrijke oordelen of veronderstellingen moet maken bij de toepassing van grondslagen voor financiële verslaggeving. Voor dit aspect zijn de toelichtingen van de grondslagen in de jaarrekeningen van de onderzoekspopulatie doorgelezen, op zoek naar dergelijke grondslagen. Daarbij blijkt dat bedrijfsspecifieke toelichtingen vooral te vinden zijn bij de toelichting van de grondslagen van omzet. Dit valt te verklaren, omdat IFRS 15 nadrukkelijk toelichtingen verlangt omtrent de significante oordelen en gewijzigde oordelen die zijn gevormd bij de toepassing van deze standaard, en de kenmerken van de contracten met klanten (IFRS 15.110 en 119). Daarom is omzet verder buiten

deze analyse gelaten, en is meer gefocust op 'bijzondere' posten die duidelijk minder vaak voorkomen bij andere ondernemingen. Onderkend wordt dat het afbakenen van dergelijke bijzondere posten in zekere mate subjectief is.

Bij deze analyse zijn 33 bijzondere posten gevonden, verdeeld over 25 jaarrekeningen (40%). Andersom betekent dit dat in 60% van de jaarrekeningen slechts 'standaard' beschrijvingen van grondslagen zijn gevonden (afgezien van het onderwerp omzet). In bijlage 2 zijn ter illustratie de gevonden posten kort beschreven. De toelichting in de jaarrekening van Pharming over de verwerking van bijzondere biologische activa is als een best practice te beschouwen: een bondige beschrijving van zowel de aard van de post als de wijze van verwerking (de grondslag). Zie Figuur 2.

Van deze 33 bijzondere posten is er slechts één die in het voorgaande jaar (2022) niet was opgenomen (inzake cloud computing costs). Daarmee lijkt de wijziging van IAS 1 niet te hebben geleid tot het vaker opnemen van bedrijfsspecifieke grondslagen.

De verwerking van bedrijfsuitoefeningen in het buitenland met een functionele valuta die onderhevig is aan hyperinflatie is weliswaar specifiek geregeld in IAS 21 en 29, maar is conceptmatig relatief complex en afwijkend van de 'reguliere' verwerking van bedrijfsuitoefeningen in het buitenland. In 7 jaarrekeningen (11%) wordt deze verwerkingwijze aangehaald, maar bij slechts twee ondernemingen heeft deze toelichting een meer dan triviale omvang (250 en 312 woorden).

8. Afsluitende opmerkingen en conclusies

Het doel van de wijziging van IAS 1 is op zich nastrevenswaardig. Maar de toepassing lijkt voornamelijk niet de beoogde impact te hebben. In veruit de meeste jaarrekeningen is niet in een oogopslag te zien dat de toelichting van de grondslagen zich vooral richt op de materiële informatie. Slechts één onderneming is voor boekjaar 2023 zeer voort-

varend geweest in het snoeien van deze toelichting. Daarmee is naar ons oordeel deze wijziging weinig succesvol gebleken voor de onderzochte populatie. Daar waar de toelichting in 2023 ten opzichte van 2022 beknopter is geworden, betreft dat voornamelijk de grondslagen van financiële instrumenten, voorzieningen, pensioenen, leases en bijzondere waardeverminderingen van niet-financiële activa.

Het beperkte effect van de wijziging kan mede veroorzaakt zijn door de bewoording van de gewijzigde standaard: hoewel in de achtergrondinformatie op diverse plekken duidelijk wordt gemaakt dat niet-materiële informatie beter kan worden weggelaten, laat de tekst van de standaard ruimte om niet-materiële informatie die in voorgaande jaren was opgenomen te laten staan. Daarbij zijn er meerdere factoren denkbaar die het snoeien in deze toelichtingen minder aantrekkelijk maken: het vergt een extra inspanning om te beoordelen welke informatie wel of niet materieel is, en traditioneel voelt het ‘veiliger’ om in geval van twijfel informatie te laten staan, zeker als die informatie ‘geen kwaad kan’ voor de onderneming, omdat het geen gevoelige informatie is.

De omvang van de toelichtingen varieert weliswaar sterk binnen de onderzochte ondernemingen, maar de omvang van de onderneming of van de accruals blijkt geen verklarende factor. De nieuwe regelgeving geeft enige indicatoren wanneer toelichting van grondslagen materieel is. Er lijkt echter geen samenhang te zijn met keuzemogelijkheden in de standaard met betrekking tot de betreffende jaarrekeningpost: de posten met de meest omvangrijke toelichtingsteksten (financiële instrumenten, omzet, leasing en winstbelastingen) zijn gebaseerd op standaarden die weinig stelselkeuzes bieden. De uitgebreide toelichting omtrent omzetverantwoording is wel te verklaren, omdat de toepassing van de regelgeving op dit punt relatief veel oordeelsvorming vergt. Hier en daar worden wel ‘bijzondere’ posten nadrukkelijk beschreven in de grondslagen,

maar dit verschilt nauwelijks met het voorgaande jaar. In meer dan de helft van de jaarrekeningen zijn slechts ‘standaard’ beschrijvingen te vinden. De wijziging van IAS 1 lijkt daarmee geen aanleiding te zijn geweest om meer aandacht te besteden aan bedrijfsspecifieke grondslagen.

Dat de grondslagen voor leasing uitgebreid worden beschreven zou verklaard kunnen worden door de sterke afwijking van de regelgeving ten opzichte van Nederlandse verslaggeving, waardoor deze voor beoogde gebruikers voorlopig nog als onbekend worden verondersteld. Voor andere posten waarvan de grondslagen eenduidig en welbekend zijn, bevelen wij aan deze grondslagen hooguit zeer beknopt in de toelichting te beschrijven, omdat dergelijke niet-materiële informatie geen toegevoegde waarde heeft, maar wel het risico heeft dat de jaarrekening minder toegankelijk is.

Ook bij stelselwijzigingen is toelichting van de betreffende grondslagen materieel. Een algemene aanleiding voor stelselwijzigingen zijn wijzigingen in de IFRS-standaarden, en IAS 8 vestigt de aandacht op het toelichten van de (verwachte) invloed van (toekomstige) wijzigingen in grondslagen. Voor boekjaar 2023 hadden de toen aangenomen wijzigingen in IFRS echter vrijwel nooit (verwachte) materiële gevolgen. De hieraan bestede tekst in de toelichtingen lijkt in de meeste gevallen niet in verhouding te staan tot hun niet-materiële betekenis.

Qua redactionele indeling van de toelichting lijkt er met name onder de grotere ondernemingen (AEX en AMX) een lichte trend te zijn om over te gaan naar het verdelen van de toelichting van de grondslagen over de afzonderlijke noten per jaarrekeningpost, en dan vaak als herkenbare tekstvakken door gebruik van afwijkende achtergrondkleuren of strepen in de kantlijn. Dit verhoogt naar ons inzien de leesbaarheid van de jaarrekening ten opzichte van een doorlopende tekst van alle grondslagen aan het begin van de toelichting.

-
- **Dr. B. Kamp RA – Bart** is Director bij het Bureau Vaktechniek van BDO en Hoofddocent aan Tilburg University.
 - **Prof. dr. L. G. van der Tas RA – Leo** is Hoogleraar Corporate Reporting aan Tilburg University en contractor bij Ernst & Young Accountants.
-

Dankwoord

Met dank aan Anna Fliers Msc RA en drs. Stephan Matthee RA voor de ondersteuning bij de ESEF-analyses.

Noten

1. Denk hier bijvoorbeeld aan het IASB-project ‘Improvements to existing International Accounting Standards’ (2001–2003).
2. Zie agenda paper 20 van de IASB-vergadering van februari 2020, blz 20 AP20: Comment letter feedback—Exposure Draft—Disclosure of Accounting Policies (ifrs.org)
3. Zie bijvoorbeeld ook De Feijter and Van der Tas (2011).
4. Zie bijvoorbeeld ook de bezwaren die werden genoemd in het door de IASB in 2013 georganiseerde Discussion Forum – Financial Reporting Disclosure, na te lezen in het ‘Discussion Forum—Financial Reporting Disclosure Feedback Statement’ (2013).

5. Bijvoorbeeld, in het Frans: il n'est pas nécessaire; in het Deens: behøver ikke; in het Zweeds: behöver inte; in het Spaans: no necesita.
6. Wij hebben geen aanwijzingen dat de omzetting naar een pdf-document vanuit Company.info de weergave van de informatie heeft vertekend.
7. Een pragmatische reden voor deze keuze boven die voor open source software was dat dit geen nieuwe installatie van software vergde, en het verkennen van de gebruikshandleiding ten behoeve van dit eenmalige onderzoek. Voor analisten die regelmatig jaarrekeningen onderzoeken kan het investeren in meer doelmatige software wel lonend zijn.
8. Uit een vergelijkbaar onderzoek in Noorwegen (EY 2024) blijkt dat een groot aantal ondernemingen genoteerd aan de Oslo Stock Exchange in 2023 is gewijzigd naar dit wat ons betreft betere format. In 2022 paste daar bijna 70% van de ondernemingen het traditionele model toe terwijl dat in 2023 zakte naar 40%.
9. De IASB beschrijft een case study waarin een wijziging naar deze indeling als een verbetering wordt beschouwd (Better Communication in Financial Reporting, IFRS Foundation, Disclosure Initiative – Case Studies 2017).

Literatuur

- De Bos A, Camfferman K (2016) Toelichting van waardering- en resultaatbepalingsgrondslagen. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie* 90(12): 508–523. <https://doi.org/10.5117/mab.90.31222>
- Camfferman K, Max M (2023) Toelichtingsinformatie op basis van ESEF: het eerste jaar van toepassing. In: Oord A, Verhoek V (Eds) *Het jaar 2022 verslagen*. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie* 97(9/10): 299–308. <https://doi.org/10.5117/mab.97.112304>
- De Feijter R, Van Der Tas LG (2011) Bedrijfscombinaties en transacties met minderheidsaandeelhouders. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie* 85(12): 610–620. <https://doi.org/10.5117/mab.85.13894>
- EY (2024) Opplijnsninger om effekter av nye regnskapsstandarder, Oslo. https://www.ey.com/no_no/assurance/praksisundersokelsen/2024/opplijnsninger-om-effekter-av-nye-regnskapsstandarder
- Hope O-K (2003) Accounting policy disclosures and analysts' forecasts. *Contemporary Accounting Research* 20(2): 295–321. <https://doi.org/10.1506/LA87-D1NF-BF06-FW1B>

Bijlage 1

Tabel A1. Onderzochte jaarrekeningen 2023.

AEX:	AMX:	ASCX:
Adyen	Aalberts	AccSys Technologies
Ahold Delhaize	AirFrance-KLM	Acomo
Akzo Nobel	Alfen	Avantium
ArcelorMittal	Allfunds Group	Azerion
ASM International	AMG Critical Materials	BAM Groep
ASML	Aperam	Brunel International
BE Semiconductor Industries	Arcadis	B&S Group
DSM FIRMENICH	Basic Fit	Fastned
Exor	Corbion	ForFarmers
Heineken	CTP	Heijmans
IMCD	Eurocommercial Properties	Kendrion
KPN	Fagron	Nedap
Philips	Flow Traders	NX Filtration
Prosus	Fugro	Pharming Group
Randstad	Galapagos	PostNL
RELX	Inpost	Sif Holding
Shell	JDE Peet's	Sligro Food Group
UMG	Just Eat Takeaway	TomTom
Unilever	OCI	Vivoryon Therapeutics
Wolters Kluwer	SBM Offshore	
	Signify	
	Vopak	
	WDP	

Bijlage 2

Tabel A2. Bijzondere onderwerpen die binnen de grondslagen worden toegelicht.

“In substance purchases” ter onderscheiding van leases
Advances to artists and repertoire owners
Cloud computing costs / Software-as-a-Service (3×) in het kader van intangibles assets
Control in geval van “deadlock” situaties in het kader van consolidatie
Converteerbare lening
Deelneming met een afwijkende balansdatum
Player registration rights
Emission rights
Eucalyptus plantation
Evaluation tools and systems at customers (2×)
Exit taxes bij verkoop van vastgoed
Exploration costs in de extractieve industrie (3×)
Deferred stripping costs in de extractieve industrie
“Headline earnings” in het kader van earnings per share
Verkapt dividend in het kader van een cross holding belang
Biofuel en Renewable power certificates
Public-Private Partnerships in het kasstroomoverzicht
Letting fees in huurcontracten
FIIS/GVBF-tax regime voor vastgoedbeleggingen
Opties op aandelen van dochtermaatschappijen in het kader van non-controlling interest
Overnames stammend uit periodes voordat IFRS werd toegepast (2×)
Classificatie van verhuurcontracten binnen franchise-overeenkomsten in het kader van vastgoedbeleggingen
Self-insurance
Supply chain finances
Experimentele plantenkweek in het kader van biologische activa
Statiegeldverhoging
WBSO-subsidie
